

วัด ศูนย์กลางการแก้ไขปัญห ของประชาชน : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต

อาจารย์สุดใจ สอาดยิ่ง
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

โครงสร้างของสังคมไทยในอดีต มีวัดเป็นศูนย์กลางวิทยาการ ภูมิปัญญาเทคโนโลยีประจำท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็น ศูนย์รวมจิตใจ ความศรัทธา และความหวังจากการทำความดี ทำนุ บำรุงพระพุทธศาสนา เพื่อผลกรรมที่ดี นำส่งความเจริญก้าวหน้า จึงกล่าวได้ว่าวัดเป็นศูนย์กลางของประชาชนทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็น การจัดการศึกษา ถ่ายทอดความรู้ อ่านออกเขียนได้ คุณธรรม จริยธรรม จนกระทั่งปลูกฝังสัมมาอาชีพที่ดี สุจริต วัดจึงเป็น ศูนย์กลางการแก้ปัญหาในการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชน

จาก ๕ ทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้ พัฒนาประเทศตามโลกตะวันตก มีผลกระทบต่อบทบาทของวัดที่มีต่อชุมชน เกือบทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ ความเป็นมนุษย์ วัดได้ลดบทบาทเป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่างๆ แต่อย่างไรก็ตามวัดยังคงความยิ่งใหญ่เป็นแหล่งทุนที่สามารถช่วยหรือ แก้ไขวิกฤติทางปัญญาได้เป็นอย่างดี ประเทศไทยมีวัดกระจายครอบคลุมในชุมชนต่างๆ มากกว่า ๓๐,๐๐๐ วัด มีพระภิกษุมากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ รูป สามเณรมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ รูป และพุทธศาสนิกชนประมาณไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๘๐ ของประชากรในประเทศ แต่ทำไมเราจึงพบว่าสถิติของปัญหาสังคมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ บางครั้งรุนแรงถึงเป็นวิกฤติของประเทศชาติด้วยซ้ำ ทั้งๆ ที่ศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้คนเป็นคนดี เมื่อกลับมามองพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

ทำให้อดสงสัยไม่ได้ว่า พระพุทธศาสนาในสังคมไทยไม่สามารถประยุกต์เข้ากับวิถีชีวิตของประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดปัญหาสังคมเพิ่มขึ้น เช่น อาชญากรรม การกดขี่ทางเพศ ยาเสพติด ความสามัคคีของชุมชน การคอรัปชั่น จี้อารมณ์บ่ลาง และปัญหาอื่นๆ อันนำไปสู่การ เมื่อไฟที่เผาที่พระพุทธศาสนาอีกครั้ง เพื่อให้เกิดปัญญา ศาสนามีวิวัฒนาการมาจากปัจจัย ๒ ประการ คือ มีปัญหาเกิดขึ้น และมีความคิดความต้องการที่จะแก้ปัญหา จึงทำให้เกิดแนวคิด แนวปฏิบัติที่จะทำให้สามารถแก้ปัญหาให้กับตนเองและสังคมที่สงบสุข การนำแนวทางของศาสนามาใช้ในสังคม บางครั้งก็ไม่ถูกต้อง เนื่องจากการนำมาเป็นการสร้างผลประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้อง ทำให้สังคมสับสนวุ่นวาย ในสังคมปัจจุบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีจุดเด่นที่จะต้องช่วยกันดูแล

รักษาและส่งเสริมให้เกิดประโยชน์กับประเทศ จากแนวคิดของอาจารย์ประเวศ วะสี ได้กล่าวว่า เป็นแหล่งทุนทางสังคมอันยิ่งใหญ่ เพราะมีองค์ประกอบครบทั้ง ๓ ประการ สามารถที่จะแก้ไขปัญหาวิกฤติทางปัญญาเป็นการแก้ไขโรคให้หายขาดอย่างแท้จริง มีใช้เพียงแก้ไขวิกฤติทางเศรษฐกิจเท่านั้น ประกอบด้วยแหล่งทุนอันยิ่งใหญ่ทางสังคมได้ ๗ ประการคือ

๑. ทุนทางปัญญา เป็น “มรดกทางวัฒนธรรมที่ได้จากพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสุดยอดปัญญาจากมหาบุรุษ” เพียงแต่เราจะสามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด

๒. ทุนทางศรัทธา “ศรัทธาทางพระพุทธศาสนาเป็นศรัทธาที่ยังคงอยู่กับคนไทยมาตลอด”ไม่ว่าจะมีวิกฤติความเสื่อมศรัทธาด้านอื่นๆ เช่น ชำราชการ นักการเมือง บุคคล ล้วนแล้วแต่จะมีการเสื่อมไปตามกระแสและสถานการณ์ แต่ศรัทธาทางพุทธศาสนาไม่เคยลดน้อยถอยลงไปเลย

๓. ทุนทางวัตถุ ในปัจจุบันเรามีวัดไม่น้อย

กว่า ๓๐,๐๐๐ วัด หากคิดเป็นพื้นที่ อาคารก็มีมูลค่าสูง แต่คงไม่นับออกมาในรูปของมูลค่าทางวัตถุเป็นหลัก

๔. ทุนทางบุคลากร ถ้านับเฉพาะ พระเถระ โดยไม่นับรวมพุทธบริษัท ๔ ทั้งหมด ก็มีถึงกว่า ๓๐๐,๐๐๐ รูป ซึ่งเป็นบุคลากรที่ยิ่งใหญ่และมีคุณภาพ

๕. ทุนที่เป็นเงินทอง เป็นการเคลื่อนย้ายเงินทองจากคนที่มีพอที่จะสามารถทำบุญได้ ไปสู่วัด และทางวัดกลับไปสู่สังคม ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎกใช้คำว่า “ เป็นการเกลี้ยสังคม” จากอดีตในอุลคมคติที่เรายึดปฏิบัติมา วัดเป็นที่เกลี้ยทรัพยากรให้กับสังคม ดังนั้นเงินทุนนี้จึงเป็นเงินที่ดีเพราะเป็นระบบทุนที่ช่วยเหลือเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

๖. ทุนทางจิตวิญญาณ ซึ่งมีมนุษย์คาดไม่ได้ เพราะมนุษย์มีจิตวิญญาณ มีคุณค่า มีความดีต่างๆ ถ้าขาดสิ่งเหล่านี้ก็ไม่สามารถเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ วัดมีมิติที่ระบบทุนนิยมไม่มี คือ มีมิติจิตวิญญาณ ซึ่งจะหาได้จากคำสอน และจากการปฏิบัติต่างๆ ทางพุทธศาสนา

๗. ทุนทางวัฒนธรรม เป็นเรื่องสำคัญ เพราะวัดเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดในวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการเรียนรู้ทั้งหมด ซึ่งเป็นทรัพยากรอันยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งของสังคมไทยที่ได้

อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ได้ให้ข้อคิดแก่พุทธบริษัทควรมิบทบาทหน้าที่ ดังนี้

๑) ผดุงไว้ซึ่งสังคมอันดีงามมีระเบียบ ประเพณีและวัฒนธรรม เพื่อความเที่ยงธรรม เพื่อความบริสุทธิ์ยุติธรรม และเพื่อความเป็นไทยของปัจเจกบุคคล

๒) ถ้าสังคมเหลวและเพเฟอณ ปราศจากศีลธรรมจรรยา อันจะเอื้ออาทรให้ปฏิบัติ ศาสนธรรม อย่างจริงจัง ผู้นำทางศาสนาจะต้องเรียกร้อง และแสวงหาสังคมที่ดีกว่า เพื่อเป็นมนุษย์ที่ดีกว่า สถาบันทางศาสนาจะต้องถามตัวเองว่าในสถานการณ์จริงๆ นั้น การพัฒนาจะก้าวไปข้างหน้าได้อย่างไร จากอดีตเข้าสู่ปัจจุบันได้อย่างไร จากความสับสนไขว่เขวในปัจจุบันจะเข้าสู่อนาคตอันสดใสขึ้นได้อย่างไร สถาบันทางศาสนาจะทำได้เช่นนั้นได้ ก็ต่อเมื่อมีการคิดกันถึงขั้นมูลฐาน มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างถอนรากถอนโคน

“

บทบาทของบุคลากรของสถาบัน
ในสถานการศึกษาสงฆ์ต่อการ
ถ่ายทอดวัฒนธรรมมีบทบาทในระดับ
มาก คือ บทบาทต่อการดำเนินชีวิต
บทบาทต่อสังคม และบทบาทต่อ
พระพุทธศาสนา
แต่ที่มีบทบาทในระดับน้อย คือ
บทบาทต่อการเมือง การปกครอง
และบทบาทต่อเศรษฐกิจ

”

พระต้องเลิกทำตนเป็นนายทุนน้อยๆ ที่คอยจะ
ขายศาสนาหรือคำสั่งสอนของท่าน ด้วยการเพิ่ม
คุณค่าทางวัตถุ โดยอาศัยพิธีกรรมอันล้าสมัย
เป็นเครื่องมือ ให้เกิดโกศทรัพย์ ชนิดที่เอา
เปรียบชุมชนที่โง่กว่า วัดต้องกลับมามีสภาพเป็น
ศูนย์กลางทางปัญญา ทางความร่มรื่น และใน
ทางความเรียบร้อยดีงาม ศาสนาจะเป็นพลัง
แรงที่สำคัญที่สุดในอันที่จะกระตุ้นให้เกิดการ
เปลี่ยนที่ล้วนแต่เป็นนัยบวกทางสังคม ที่จะเอื้อ
อาทรต่อความเป็นมนุษย์ ที่แสวงหาความ
สะอาดบริสุทธิ์ ความยุติธรรม ความเมตตา
ปราณี และความเป็นอิสระเสรีในทุกวิถีทาง

บทบาทของบุคลากรของสถาบันในสถาน
การศึกษาสงฆ์ต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมมีบท
บาทในระดับมาก คือ บทบาทต่อการดำเนิน
ชีวิต บทบาทต่อสังคม และบทบาทต่อพระพุทธ
ศาสนา แต่ที่มีบทบาทในระดับน้อย คือ
บทบาทต่อการเมือง การปกครอง และบทบาท
ต่อเศรษฐกิจ (เรณู คุปต์หิรัญ, ๒๕๔๑)
สถานการณ์การเมืองในปัจจุบันเกิดวิกฤติทุก
ด้าน ประชาชนทุกคนตั้งหน้ารอกให้มีผู้เข้ามา
แก้ไขปัญหา และทุกคนชี้เป้าหมายของปัญหาที่
เกิดขึ้น มาจากปัญหาการเมืองการปกครอง
และปัญหาทางเศรษฐกิจ ทั้งๆ ที่เรามี “วัด” ที่มี
คุณค่ามหาศาลเป็นแหล่งทุนอันยิ่งใหญ่ทาง
สังคม และสามารถต่อสู้กับกระแสทุนนิยมและ
สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน
เพียงแต่เราจะเข้าไปรื้อฟื้นและส่งเสริมให้วัดกลับ
มามีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางการแก้ไข
ปัญหาของประชาชน โดยใช้แนวทางการแก้ไข
ปัญหาทางพระพุทธศาสนาได้อย่างไร

ในปัจจุบัน ประชาชนยังคงมีความต้องการ
ให้วัดเป็นศูนย์กลาง ในการแก้ไขปัญหของ
ประชาชน ซึ่งบางวัดมีความพร้อมด้านสภาพ
แวดล้อม อาคาร สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก
สะดวก ตลอดจนการคมนาคมที่สะดวกในการใช้
พาหนะรถยนต์ตามกระแสการพัฒนาวัตถุนิยม
ของรัฐบาล

แต่สิ่งที่ขาดแคลนที่น่าเป็นห่วง คือ ความรู้
ความเข้าใจในบทบาทและกลวิธีของพระภิกษุที่
จะช่วยแก้ปัญหาของประชาชนในหมู่บ้าน ทำให้
พระภิกษุกับประชาชนห่างเหินกันอย่างชัดเจน
พระภิกษุ ก็ไม่เข้าใจทางโลก ชาวบ้านก็ไม่เข้าใจ
ทางธรรม ทำให้เกิดช่องว่างในการแก้ไขปัญห

และคงไม่มีความเชื่อมั่นว่าจะแก้ไขได้สำเร็จ เพราะขาดความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ในการวิเคราะห์ปัญหาที่ซับซ้อนทางสังคม ประกอบกับ จำนวน พระภิกษุ สามเณร ที่จำพรรษาในวัดมีจำนวนน้อย ซึ่งวัดควรจัดตั้งองค์กรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางในการแก้ปัญหาของประชาชน โดยความรับผิดชอบของวัด สำนักพระพุทธศาสนา หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชน ที่มีทรัพยากรและความต้องการจะร่วมมืออย่างจริงจัง

ประเด็นที่สำคัญในการให้วัดเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาของประชาชน คือ การจัดพัฒนาด้านกายภาพภายในวัดให้มีความ خل้ง น้า ศรัทธาเลื่อมใส เช่น ความสะอาด ความร่มร้ย หอ้งน้ำ ถนน ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ที่ สอดคล้องกับ ยุคสมัย แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการแก้ไขปัญหของประชาชนในระดับ หมู่บ้าน ควรใช้หลักทางพระพุทธศาสนาและใช้ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาให้เกิด ความยั่งยืนตลอด

เอกสารอ้างอิง

- ประเวศ วะสี. (๒๕๔๒). "วัดคือทุนทางสังคมอันยิ่งใหญ่". เสขิยธรรม. ฉบับที่ ๕๐ ปีที่ ๕ (มกราคม - เมษายน ๒๕๔๒) หน้า ๒๑ - ๒๓
- เรณู คุปต์ขเรียร. (๒๕๔๑). การศึกษารูปแบบการบริหารการศึกษา สถาบันการศึกษา สงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษามหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (๒๕๑๔). ศาสนากับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สมาคริสตจักร แห่งประเทศไทย.
- สุดใจ สะอาดยิ่ง. (๒๕๔๖). รูปแบบการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางแก้ไขปัญหของ ประชาชนในระดับหมู่บ้าน จังหวัดสุรินทร์. คณะกรรมการการวิจัย การศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ